

Tájházi Hírlevél

A Magyarországi Tájházak Szövetségének
tájékoztatója

2011. 3. füzet
Noszvaj, 2011. október

IX. évfolyam 3. szám

2011

Szerkesztő:

Dr. Bereczki Ibolya, Hegedűsné Majnár Márta, Kapitány Orsolya

Technikai szerkesztő: **Matuczka Ferenc**

Felelős kiadó:

Hadobás Pál igazgató

Alapító szerkesztő:

Szablyár Péter

HU ISSN 1785-4873

Kiadja a Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum

(Edelény, 3780 István király u. 49.)

a Magyarországi Tájházak Szövetségével együttműködve

Készült a **Nemzeti Kulturális Alap** támogatásával

Nemzeti
Kulturális
Alap

Szerkesztőség:

3325 Noszvaj, Honvéd út 4.

E-mail: majnarmarti@t-online.hu

Nyomdai munkák:

Pethő Nyomda, Kaposvár

Címlapon „Az év tájháza” díj átadása (Fotó: Hegedűsné Majnár Márta)

A népi örökségről egy főúri kastélyban

IX. Országos Tájháztalálkozó

2011. szeptember 22–25., Fertőd – Fertőszéplak

Idei országos találkozóknak az „Örökségünk, a Fertő-táj – tudás és élmény tájházainkban” címet adtuk, az előadások témáját, illetve a tanulmányi út célpontjait is igyekeztünk e téma köré felfűzni.

A találkozó 0. napján az elnökségi ülést és a regisztrációt követően nem mindennapi élményben lehetett részünk, hisz dr. Varga Kálmán, a Műemlékek Nemzeti Gondnokságának igazgatója a jelenlévőket személyesen kalauzolta Fertődön, az Esterházy-kastélyban, bemutatta a többlepcsős rekonstrukció elkészült, s még folyamatban lévő elemeit.

A szeptember 23-i szakmai napra érkezőket az Esterházy-kastély könyvtárteremében V. Németh Zsolt, a Vidékfejlesztési Minisztérium államtitkára, Ivanics Ferenc, a térség országgyűlési képviselője, a házigazda intézmény részéről dr. Varga Kálmán igazgató úr, a Tájházszövetség képviselőjében pedig dr. Bereczki Ibolya elnök asszony köszöntötte.

Az előadók közül elsőként V. Németh Zsolt államtitkár úr kapott szót, aki kiemelte, hogy a vidékfejlesztés fontos feladatának tekinti a kultúra megőrzését, s pályázataik egy része is ezt a célt szolgálja. A minisztérium szeretné elérni, hogy az egyedi tájaknak egyedi karaktere legyen, ezért tartják fontosnak például a tájfafták újbóli elterjesztését. Államtitkár úr kitért arra is, hogy a következő pályázati kiírásoknál a népi műemlékek nagyobb hangsúlyt fognak kapni.

Az első előadást követően felemelő pillanatok következtek: a Magyarországi Tájházak Szövetsége által alapított „Az év tájháza” díj átadására került sor, amelyet idén a Balatonkenesei Tájháznak ítéltek oda a bíráló bizottság. A kiemelkedő szakmai munkáért járó kitüntetés átvételére Keneséről Győrfi Károlyné, Vér László és kedves felesége érkeztek. Rajtuk kívül az endrődi, a fertőszéplaki és a gyömrői tájház vezetője elismerő oklevelet vehetett át V. Németh Zsolt államtitkár úrtól, dr. Bereczki Ibolya elnök asszonytól és dr. Füzes Endre tiszteletbeli elnöküktől.

A konferencia folytatásaként Taschner Tamás a Fertő-táj Világörökség Egyesület képviselőjében a Fertő-táj és a turizmus kapcsolatáról beszélt. Emlékeztetett arra, hogy a Fertő-táj éppen 10 éve a világörökség része, Ausztria területén 20, Magyarországon pedig 10 település tartozik ehhez a régióhoz. Az egyesület arra törekszik, hogy a látogatók azért jöjjenek a Fertő környékére, hogy megismerjék ennek a vidéknek a sokszínű természeti értékeit és épített örökségét. Azt szeretnék, hogy a Fertő-táj márkaként kerüljön a köztudatba, amelyhez értékek és érzelmek kapcsolódnak.

Ugyancsak az „Örökségünk, a Fertő-táj” témához kötődően a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság részéről Fersch Attila mutatta be azt a természeti környezetet, amely találkozási helyszínül szolgált. A különleges és egyedi vízi világ gazdag madárpopulációjával, halállományával, a tóparti rétek ritka növényeivel és állatfajával rendkívül értékes természeti örökséget képvisel, s a Sarródi Tájház remek példával szolgál arra, hogyan élhet szimbiózisban egymással természet és építészet.

Szövetségünk elnöke, dr. Bereczki Ibolya a muzeális intézmények megújuló szerepéről, a szabadtéri múzeumokban és a tájházakban történő értékközvetítésről tartott prezentációt. Már bevezetőjében jelezte, hogy az alapfogalmak szintjén is változások tapasztalhatók napjainkban: olyan új tartalmak jelennek meg, amelyek lényegesen bővítik a korábban megfogalmazott szerepkört. Az útkeresés izgalmas lehetőségei mellett szó esett a működtetés nehezedő körülményeiről, s azokról a módszerekről is, amelyek orvosolhatják a fenntartók problémáit.

Egy rövidke szünet után Ausztriából, Mönchhof (Barátudvar) falumúzeumából érkezett közénk az alapító tulajdonos, Josef Haubenwallner felesége, Christine és munkatársa. Haubenwallner úr magánkezdeményezésének köszönhetően a burgenlandi Tózug régi házait és műhelyeit építették fel Mönchhofban, az eredeti berendezési tárgyakat és gépeket megtartva és bemutatva ezekben. A szerény berendezésű lakóházától a tipikus vincellérudvaron keresztül a templomtól a temetőig, a vegyeskereskedésen át a moziig számos egykori épület őrzi hajdani gazdái életformáját, mindennapjai emlékeit. Amint megtudhattuk, az évente egy alkalommal júliusban megrendezett „Kézműves nap” során a régióban hagyományos egykori foglalkozások kelnek életre, hozzáértő mesterek közreműködésével.

Országos találkozási szervezésében, megvalósításában nagy segítséget kaptunk a Fertőszéplaki Tájházakat is működtető Porpáczy Aladár Általános Művelődési Központ igazgatónöjétől, Wellner Andreától, helyettesétől, Horváth Attilánétól és kedves munkatársaitól. Követésre méltó példaként az intézmény jó gyakorlatait Bognár Ildikó osztotta meg a résztvevőkkel.

Bajnóczy-Kovács Edina a Gyömrői Tájházban folyó hagyományörző tevékenységet mutatta be. A 2009 tavaszától megújult ház otthont ad szervezett múzeumi óráknak, időszaki kiállításoknak, játszóházaknak, helyi civil szervezetek kisebb-nagyobb rendezvényeinek, s alkalomadtán akár maga a város polgármestere is fogadja és kalauzolja az odaérkező vendégeket. Edina szavai nyomán mindannyiunk meggyőződésévé vált, hogy Gyömrő ritka szép példáját mutatja annak, hogyan válhat egy tájház élő közösségi terré, amelyet mind a helybéliek, mind az odalátogatók a magukénak tudnak!

Az előadások sorát dr. Szonda István zárta, aki arra kereste a választ, hogyan őrizzük helyi örökségünket, és hogyan közvetítsük településünk közössége felé? A tudásátadás alkalmazható példaként a múzeumi órákat, múzeumpedagógiai fog-

*Vendéglátás Fertőhomokon – lakodalmos kalácsot kínál Horváth Attiláné
(Fotó: Hegedűsné Majnár Márta)*

lalkozásokat, a kézműves hagyományokra épülő foglalkozásokat, a hagyományörző rendezvényeket, elsősorban a helyi népszokásokat felelevenítő, a gazdasági- és egyházi év ünnepeire épülő dramatikus játékokat javasolta.

A szakmai nap programja az előadásokat követően Fertőszéplakon, a tájházakban folytatódott. A megérdemelt ebéd után egy kisfilm segítségével Balatonkenese küldöttsége mutatta be „Az év tájházát”.

Egy „ajándék kiállítással” Józsa Tamás, a győri Hild József Építőipari Szakközépiskola igazgatója kedveskedett a találkozó résztvevőinek: tablók segítségével mutatta be népi építészeti felméréseiket, melyeket az elmúlt években hazánk különböző tájain végeztek. Legutóbb az erdélyi Atyha településen a gerendaház falazatát, a boronafal szerkezetét, a házfal tapasztási technikáját, a faszindelyes héjalást, a füstelvezetés helyi jellegzetességeit, a tüzelőberendezések típusait figyelhették meg, s vethették össze az erdélyi háztípust a már korábban megfigyelt típusokkal.

A tájházak megtekintésére ezek után került sor: Horváth Attiláné és diákjai szíves idegenvezetése mellett Bujnáné Kenyeres Klára a gyógynövények termesztését és használatát, míg Piskoltiné Magyar Marianna a kenyérsütés folyamatát mutatta be. Háziasszonyaink hozzáértése, hitelessége és kedvessége lenyűgözött bennünket!

A „kikapcsolódást” követően újból összegyűltünk a pajtában, hogy meghallgassuk, megtekintsük azon tagtársaink prezentációit, akik be kívánták mutatni tájházukat, legújabb fejlesztéseiket. Részesei lehettünk a kismarosi, a vésztői, a hajdúböszörményi beszámolóknak, rendhagyó módon Kéri Gáspár érmelléki munkájáról dr. Páll István mesélt, míg Kispálné dr. Lucza Ica „vírus veszély” miatt rendkívül élményszerűen tárta elénk Horváth Attila elnökségi tagunkról mindazt szóban, aminek a vetíthető változatáról őszinte sajnálatunkra lemaradtunk.

A nap zárásaként ismét csodálatos élményben lehetett részünk, a fertőhomoki „Kajkavci” Tamburazenekar és hagyományörző csoport műsorát vastappsal köszöntük meg.

A tartalmas szakmai napot követően szeptember 24-én már kora reggel útnak indultunk, tanulmányi kirándulásunk első állomásaként a fertőhomoki tájházba érkeztünk, ahol a látnivalók mellett helyi lakodalmi kaláccsal, házi szörpökkel és saját borával fogadott bennünket Horváth Attila és felesége, Zsuzsa.

Fertőszéplakon a Vasúti Lámpamúzeumban tovább folytatódott a kényeztetés, a háziak különleges diópálinkájából kóstolhattunk, miközben Haragovics József magángyűjteményéből a legkülönlegesebb darabok történetét hallgathattuk meg.

A Vasúti Lámpamúzeumban Fertőszéplakon (Fotó: Hegedűsné Majnár Márta)

Innét Sarródra indultunk, ahol a tájházban Kemenár Kati fogadott bennünket – süteménnyel és borral! Itt a jellegzetes helyi kézművességet, a gyékényszövést és sásfonást egy bemutató foglalkozáson keresztül meg is ismerhettük és ki is próbálhattuk. Kati vezetésével a Fertő-Hanság Nemzeti Park központjába, Kócsagvárba is eljutottunk, innen pedig a Fertő-tó partjára, ahol élőben megtapasztalhattuk mindazt, ami előző nap Fersch Attila előadásában elhangzott.

A Porpáczy Aladár Középiskola egyik tagintézményébe, Csermajorba vezetett utunk, ahol a Sajtünnep kavalkádjában hagyományos módon készült sajtokat, tejtermékeket kóstolhattunk, s az itt nevelt őshonos állatok tartási módját is megismerhettük.

Ebéd után a határon túlra, Mönchhof Falumúzeumába indultunk. Itt megtapasztaltuk, hogy a szakmai napon elhangzott bemutatkozás csak szerényen foglalta össze mindazt, amit itt láthattunk. Közel kétórás nézelődés után Frauenkirchenben, a Bazilika megtekintésével zártuk tanulmányi kirándulásunkat és idei országos találkozóink hivatalos programját.

Ezúton is köszönjük mindenkinek, aki az idejét nem sajnálta, s esetenként az igen hosszú utazás fáradtságát is felvállalva megtisztelte jelenlétével a IX. országos találkozót!

Hegedűsné Majnár Márta

Kenyérsütési bemutató a Fertőszéplaki Tájházakban (Fotó: Hegedűsné Majnár Márta)

Az év tájháza

A Balatonkenesei Tájház nyerte el idén „Az év tájháza” díjat. A kitüntetést a IX. Országos Tájháztalálkozó nyitónapján, 2011. szeptember 23-án adták át a fertődi Esterházy-kastélyban.

A díjat 2003-ban alapította a Magyarországi Tájházak Szövetsége, melyet idén négy intézmény pályázott meg: a balatonkenesei, az endrődi, a fertőszéplaki és a gyömrői tájház. Közülük 2011-ben a Balatonkenesei Tájház vihette haza a kitüntető címet.

– A Balatonkenesei Tájház az elmúlt évek szisztematikus fejlesztései nyomán komplex módon újult meg. Hitelesen felújított, gondosan rendben tartott épületével, a kiállításában látható, gazdag néprajzi és helytörténeti anyagával vonzza a látogatókat. A tájházban a helyi közösség és az ide látogató turisták számára értő és élményszerű vezetéssel ismerhető meg a település múltja. Az újonnan kialakított foglalkoztató és a tájház udvara színvonalas múzeumpedagógiai programok színterévé vált, amelyhez a fenntartó önkormányzat támogatása is nagyban hozzájárult. A tájház bekapcsolódott a Kulturális Örökség Napjai programjába és a Múzeumok Őszi Fesztiválján is nyitott kapukkal várja a látogatókat – indokolta a döntést dr. Bereczki Ibolya, a Tájház Szövetség elnöke, aki arról is beszélt, milyen nehéz helyzetbe került a zsűri.

– Minden pályázat magas színvonalú volt, és az elmúlt évek tájházfejlesztései nyomán új szemléletet képviseltek. Kiállításaik megújultak, közösségeknek nyújtott programjaik vonzóak, múzeumpedagógiai tevékenységük kiváló. Nagyon nehéz döntés volt, a pályázók között csak árnyalatnyi különbségeket lehetett tapasztalni.

Gratulálunk!

Forrás: a www.magyarmuzeumok.hu

Nyüzsgés egy régi udvarban Balatonkenesei Tájház

Hogyan éltek a Balaton mentén, amikor a turizmus még ismeretlen fogalom volt? Ha Balatonkenesén szétnézünk, a település 20 éve működő tájházában meglepő dolgokra akadhatunk!

A nádtetős, boltíves tornácú tájház

A Balatonkenesei Tájház kétségkívül nagy meglepetés azok számára, akik nemcsak a gyönyörű partszakaszon néznek szét. A régi falu önmagában is megér egy sétát, hiszen nyomon követhetjük, hogyan váltotta fel a szezonális idegenforgalom a hagyományos paraszti életformát. Persze az azt megelőző korok sem maradnak emlékezet nélkül.

A tájház épülete a Balaton-melléki népi építkezés jellegzetességeit viseli magán. Az épület oldalán boltíves tornác húzódik, melyet nyaranta piros muskátlik díszítenek, nádfedeles tetejével kitűnik a többi ház közül. A levéltári források azt bizonyítják, hogy a 18. század végén a most is létező 150 négyzetméteres jobbágytelkekre egymás után épülnek a házak. Az 1858. évi kataszteri térképen jól azonosítható a Kossuth Lajos u. 6. sz. alatti épület, a mai tájház. Az utcavonalon áll, fésűs beépítésben, Sipos Ferenc tulajdonában. A ház ma is a Balaton-melléki népi építkezés jellegzetességeit viseli magán. A Műemléki Felügyelőség 1983-ban vásárolta meg, majd Wirth Péter tervei alapján felújították.

A helyreállítási munkák 1990-ben fejeződtek be, és 1991. június 16-án nyitották meg a helytörténeti gyűjteményt. Az elmúlt években jelentős pályázati támogatással a ház megújulhatott, hogy többek között egy alkotóműhellyel és megfelelő infrastruktúrával is gazdagabbá tegye a tájház szolgáltatásait.

Nádtető alatt

A tájház persze nemcsak a külsejében emlékeztet a régi kenesei életformára. Mit láthatunk? A nádfedeles házba lépve megnézhetjük a pitvaros első szobát, a szabadkéményes konyhát, a hátsó szobát, az éléskamrát, a kamrát, a kocsiszínt és az istállót. Az első két helyiség előtti teret boltíves tornác zárja le, falazott mellvéddel. Innen kilépve az 1926-ban épült nyári konyhával találjuk szembe magunkat.

Kamrabelső a tájházban

Megsárgult fotók

A háromosztatú épület első szobájában, a tisztaszobában a település helytörténeti emlékei – tárgyak, dokumentumok – kaptak helyet. Megnézhetjük a községhez kötődő, vagy itt született neves személyiségek relikviáit, az 1894. április 8-án alakult Kossuth Bizottság jegyzőkönyvét, a tevékenységükről készült képeket, kiadványokat. Nincs olyan látogató, aki ne időzne el hosszasan azon fotók között, amelyek a falu fejlődését, az üdülőélet fellendülését, az iparos kör dalárdáját, a színjátszó körök szerepléseit mutatják be.

Ódon tárgyak között

A szabadkéményes, boltíves konyhában 19. századi és 20. század eleji öntöttvas és cserépedények fogadnak bennünket. A nyitott kémény alatt látható kemence és tűzhely csak formájában régi, a most láthatót az újjáépítéskor rakták, helyi analógia alapján. A konyhából nyíló éléskamrát még a régiek választották le a lakószobából, ahol most különféle konyhai eszközök sokasága található. A konyha pitvarában a tisztálkodáshoz szükséges mosdótál, törölközők, az ablakban borotvakés, borotvapamacs, borotvaélező száj, hajsütővas, háziszóttos törölköző, fésű, kefetartó ad okot találgatásra: ugyan ki, mikor, hogyan használta?

Ha tovább lépünk a lakószobába, a paraszti lakberendezés és öltözködés tárgyi emlékeit láthatjuk. Itt a hímzés sokfélesége, a ruhák, ágyneműk, terítők sokasága bűvöli el a látogatót.

A szabadkéményes konyha kemencéje

A házfalakon túl

Az udvarról nyílik a gazdasági kamra, a kocsizín és az istálló. Az itt kiállított tárgyak utalnak a kismesterségekre, a megélhetéssel kapcsolatos foglalatosságokra. A földművelés, a szőlőművelés, a halászat, a kenderfeldolgozás eszközei, asztalosszerszámok kerülnek elő, és ha van időnk, ne fussunk el mellettük, mert a ház gondnoka, Vér László szívesen mesél arról, mire használták a tárgyakat.

Plusz meglepetés, hogy az átadás utáni években a Műemlék Felügyelőség engedélyével még egy fészter is épült, ahol a község tűzoltó egyesületének szivattyús kocsija mellett egy természésszállító szán is látható.

Nyüzgés a régi udvarban

A tájház központi szerepet tölt be Balatonkenese kulturális életében. Nyaranta különböző rendezvények teszik hangossá a régi gazdák portáját. Ez azért sem okoz gondot, mert 2009-ben olyan alkotóműhellyel gazdagodott a tájház, ahol bárki megismerkedhet az évszázados néphagyományok és mesterségek fortélyáival, dédapáink, dédanyáink mindennapjaival, szokásaival, művészetével. Ma már a kenesei falumúzeum nemcsak tájház, hanem igazi közösségi színtér! Itt találkoznak a falu civil szervezetei, itt ülésezik az önkormányzat kulturális bizottsága, a Szivárvány Népdalkör gyakran tartja próbáit, fellépéseit a tájház hangulatos udvarán. A látogatókat sokszor az udvar árnyas diófája alatt vendégelik meg, s ez egyben a kellemes, tartalmas, olykor múltidéző beszélgetések helyszíne is.

A tájház fontos szerepet vállal a Közművelődési Intézmény és Könyvtár programjainak lebonyolításában is, ahol a vendégek honismereti tudásukat bővíthetik. A tájház egyértelmű célja, hogy a múzeum a település közösségi életének kihagyhatatlan része legyen. Ennek megfelelően, az intézmény gyümölcsöző kapcsolatot ápol a település és a térség oktatási intézményeivel.

Milyen programokra számíthatasz?

A Balatonkenesei Tájház nemcsak a nyári szezonban nyújt gazdag programokat. Húsvétkor játszóházi foglalkozások, népi kismesterségek bemutatói várják a gyermekeket, s az érdeklődők foglalkozás-sorozatokon sajátíthatják el azokat a tevékenységeket, amelyek a régi húsvétokat jellemezték. Júliusban és augusztusban minden pénteken egy-egy kézműves tevékenységet ismerhetnek meg az érdeklődők: a fa, bőr, agyag, kő, üveg megmunkálása szerepel általában a foglalkozásokon.

Az őszi rendezvények közül kiemelkedik a Tök Nap, melynek során előkerül minden, ami a tökhöz kapcsolódik. Tökfaragó verseny, töklámpás-készítés és felvétel, tökös ételek. Jókedvű, vidám közösségi élmény október tájékán. A Márton-napi vigasságok idején a keneseiek folklórprogramjait láthatjuk, miközben libás étel- és újborkóstolással tehetjük emlékezetessé a napot.

A karácsonyi játszóházi foglalkozáson, ajándékkészítéskor az alkotóműhelyben kalácsütésre és mézeskalács-készítésre is lehetőség nyílik.

Az írás a pályázati dokumentáció alapján készült, elektronikus változatban a www.magyarmuzeumok.hu oldalon jelent meg.

Fűrészfogak térben és időben A Fertőszéplaki Tájházak

A Fertő-vidéki legendásan szép, egységes, fűrészfogas beépítésű széplaki utcásor az 1930-as évektől minden jelentősebb népi építészetet tárgyaló műben szerepel.

A fűrészfogas beépítésű utcásor egyik épülete

A Fertőszéplaki Tájházak azon túl, hogy megkapó látványt nyújtanak, rendhagyó élményt is kínálnak azoknak a felfedezőknél, akik fogékonyak a hagyományos paraszti kultúrára. Fertőszéplakon ugyanis nemcsak egyetlen megmaradt parasztház őrizi a régi falusi élet emlékeit, hanem egy egész utcaszakasz. Ráadásul a házak és a hozzájuk tartozó gazdasági építmények mindegyike helyben megőrzött műemlék, azaz a település egykori lakói építették, használták. A falak között látható kiállítások mégis túlmutatnak Fertőszéplak határain: a falumúzeum öt házában látható anyagot a Fertő-part községeiből gyűjtötték össze. A kiállítások bemutatják a környék történelmét, hagyományos foglalkozásait és a lakáskultúra változását 1850 és 1950 között, ahonnan nem hiányoznak a hagyományos zöldség- és gyümölcsstermesztési eszközök, a különböző korok kézi és gépi mezőgazdasági eszközei, ráadásul a házakhoz tartozó kertek rehabilitációja is megkezdődött, gyógynövénytermesztéssel és most induló biokertészettel.

Házak között

A falumúzeum által meghirdetett szerteágazó programkínálat alapja kétségtelenül az, hogy az öt, egymás mellett álló épület kiválóan alkalmas a hagyományos háztípus és a településkép bemutatására, valamint az ehhez kapcsolódó életforma érzékeltetésére.

A Fertő-part hagyományait – a megszokott múzeumi kiállítás eszközein keresztül – a 37. sz. ház kiállításából ismerhetik meg a látogatók, egyben ez az épület szolgál a látogatók fogadására is. A 39. számú ház eddig gondnoki lakásként működött, 2010-től oktató-foglalkoztató épület.

Az épületek közül először a 35. sz. házba lépve találkozhatunk igazi, tájházakra jellemző enteriőrrel, méghozzá az 1850 és 1900 közötti időszakból. A ház első lakása két szoba, konyha és kamra felosztású. A szoba földes padlójú, bútortáza a vidékre jellemző, festett. Jellegzetes bútor a mennyezetes ágy, a sarokpad és a menyasszonyi láda. Különösen szép szemes kályháját a konyhából fűtötték. A konyhában a szabad kémény alatt épült a nagy, szögletes sütőkemence. Főzőhelyként a kemence lapos teteje szolgálhatott. A hátsó lakás ugyancsak kétszobás. Újdonságnak számít a szekrény megjelenése és a csonkolt végű mennyezetes ágy, végében az asztalággal. A szobában található csikótűzhelyen főztek, egyben fűtöttek is. A kemencét csak kenyérsütésre használták. Az épület végében mindkét családnak külön kamrája volt, melyek a legfontosabb szerszámokat és tárolóedé-

A Fertő-vidékre jellemző tűzhelykombinát: takaréktűzhely, kemence, vízmelegítő a 33. számú ház konyhájában

nyeket mutatják be. A széles udvar másik oldalán áll az egykori berendezett asztalosműhely, melyet egy időben pálinkafőzésre is használtak.

A 33. számú ház utcai lakásában ugyancsak hagyományos lakásbelső fogadja a látogatót, igaz, itt már az 1890–1930 közötti időszak életébe nyerhetünk betekintést. Itt azonban az ágyak már új rend szerint, a szoba terébe forgatva állnak, végüknél nagyméretű asztal és tonettszékek, egy jobb módban élő parasztcsalád bútorai. A tűzhellyel szemben a kor divatjának megfelelő üveges konyhaszekrény.

Itt már a szabadkéményt elfedték, egy tömbbe került a kemence, a takaréktűzhely, a katlan és a mászó kémény.

A hátsó lakás egy szegény család szobáját mutatja, konyhája már az étkezésre is lehetőséget adott. Az épület hátsó traktusában helyezkedik el az istálló a jászollal. Az épület egykori második istállóját átalakították, ma bognárműhely látható benne. Ugyancsak itt helyezték el az endrédi menyasszonyi szekeret is, melyet lakodalmakban használtak.

A 31. számú ház az ötvenes évek világába enged betekintést. A szoba-konyhás lakásban a stukatúrozott mennyezet, a hajópadló, a kárpitozott kombinált bútor közelít a városi divathoz. A konyha szerepét átvette a hátsó lakószoba, benne asztali sparhelt, a vizespad és a konyhabútor-garnitúra. A konyhából nyíló kamrában a szőlőművelés eszközeit is elhelyezték. Az épület végében áll a hidas, valamint a járgányszerkezet, melyet csépléshez használtak.

Mikor érdemes Fertőszéplakra utazni?

A válasz egyszerű: bármikor. A falumúzeumban előzetes megbeszélés szerint részt vehetünk múzeumpedagógiai vagy kézműves foglalkozáson. Ha azonban nagyobb rendezvényre vagyunk kíváncsiak, a következő programokat érdemes beírni a naptárba:

Húsvét előtt a múzeum munkatársai segítenek abban, hogy az ünnepre a hagyományok jegyében készüljünk fel. A Világörökség napján a Fertő-táj titkai tá-

Szent Flórián a 37. számú ház utcai homlokzatán

rulnak fel előttünk, méghozzá játékos formában. Pünkösdkor a környék még élő pünkösdi hagyományait, népszokásait ismerhetjük meg. A Fertő-part lakosságának nagy része római katolikus, a keresztény ünnepekhez kapcsolódó hagyományok ma is nagy szerepet játszanak az itt élő emberek életében. A program a tájház tárlatvezetője által betanított, a hagyományörző gyermekcsoport által előadott pünkösdi hagyományok felelevenítésével zajlik. A kisiskolások zöldágyárásos, zöldághordásos, énekes bemutatója a jó termésért, a termékeny évért, a jó időért való „könyörgés” pogány eredetű szokásait mutatja be, de a királynéválasztás sem hiányozhat a programkínálatból.

Közben ügyességi versenyen bizonyíthatnak a vállalkozó szellemű résztvevők. A legügyesebb játékos egy esztendeig a Fertőszéplak pünkösdi királya címet viselheti. A mai kor fiataljainak teljesen ismeretlen, vidám ügyességi gyakorlatok nemcsak a pünkösdi király kiválasztásában segítenek, hanem valamennyi néző hangulatát is emelik.

Fertőszéplak egyik különleges rendezvénye, a Ribizlifesztivál összekapcsolódik a Szent Iván-napi mulatsággal. Ebből a programból ráadásul a fertői Esterházy-kastély sem hiányozhat! A falumúzeum persze nemcsak a nagyokkal társul! A közelben található Sarródi Tájházzal együtt hirdetik meg évente a Péter-Pál-napi aratóünnepet, amelynek során mindent megtudhatunk a paraszti munka szépségeiről és fáradalmairól, sőt ki is próbálhatjuk őket!

A Tökfesztivált viszont már nemcsak a térségben, de a távolabbi területeken is nagy várakozás előzi meg. A rendezvény a térség óvodásainak és kisiskolásainak jelmezes őszi felvonulásával veszi kezdetét. A kicsiket utána várják a kézműves foglalkozások, a tökfárgás, töklámpás-, csuhébaba- és termésbábkészítés, a gyerekek és felnőttek legnagyobb örömére.

Dél előtt kezdetét veszi valamennyi Fertő-parti település, illetve polgármestereik részvételével az a főzőverseny, ahol „tökös” ételek készülnek a bográcsokban: tökleves, tökös raguleves, kakastöke-pörkölt, tökös-boros vadpörkölt, körömpörkölt tökmagos kenyérral kínálva, savanyított tökszeletekkel, ananászos süttőtökkompót, tökös-túrós lepény.

Az írás a pályázati dokumentáció alapján készült, elektronikus változatban a www.magyarmuzeumok.hu oldalon jelent meg.

Fennkamra és titoklyuk Tájház Gyomaendrődön

Az Endrődi Tájház és Helytörténeti Gyűjtemény 1977 óta gazdagítja Gyomaendrőd kulturális kínálatát, ahonnan az apró helyi különbségek sem hiányozhatnak!

A tájház udvari homlokzata a faoszlopos tornáccal

A tájház épülete a paraszti polgárosodás virágzó időszakában, 1862-ben épült – ma az Endrőd paraszttársadalmának népi építészetét és lakáskultúráját bemutató múzeum. A műemléki védelem alatt álló épület építtetője Hunya István 80 holdas nagygazda volt, aki nem takarékoskodott a külsővel. A ház impozáns utcái homlokzata a polgárosodó paraszti ízlés klasszicista építőstílusát reprezentálja. Az előtornác oszlopai és féloszlopai között ívelt tetejű léckerítés, „sorompló” fut végig. Az oszlopsor feletti párkányzatot és az oromfal timpanonját egy sor cserép vízvető választja el. A timpanonból élesen válnak ki a vakolatdíszek: alul az egymásba kapcsolódó éremsor, feljebb a padlásnyílást széles keret öleli körül. A házcsúcs tengelyében kereszt, felette pedig az építés évszáma római számokkal, szalagkeretben látható.

Fáradj beljebb!

Belépve a kiskapun feljutunk a tornácra, amelynek eresztét markáns faoszlopok tartják. A ház bejárata az oldaltornác felől nyílik és a konyhába vezet. A konyhából jobbra a nagyházba (nagyszoba), balra a hidegházba (kisház, kisszoba), majd innen a fennkamrába jutunk. Az oldaltornác felől nyílik még a nagykamra (gabonás, daráskamra) bejárata, amelyből leválasztva alakították ki a hombárt. A hombárdeszkák zsilipszerűen egymásra csúsztathatók, így a termény (gabona) mennyiségének megfelelően állítható be a magassága. A nagykamra mellett a kocsiszín és a kétállásos istálló helyezkedik el. Sajnos, ma csak a főépület (lakóépület) látható, ugyanis a melléképületet (keresztülvaló) az 1920-as években lebontották – de figyelemre méltó a hátsó udvart körbevevő téglakerítés is!

Boglyakemence körül

A nagyszoba elrendezése régies típusú, sarokra rendezett (diagonális), ahol jól elkülöníthető az ünnepi és a hétköznapi munkák helye. A bejáratától balra boglyakemence található suttal (kuckó) és deszkából készült padkával. Télidőben a kemence körül folyt a házimunka; a férfiak kisebb szerszámokat javítottak, kast kötöttek vagy éppen kukoricát morzsoltak. A lányok, asszonyok körülülve a jó meleg kemencét, fontak, varrtak, kézimunkáztak. A kemencével áteltenben a sarokban áll az asztal a saroklócával. A lóca szeglete feletti részt „szent saroknak” nevezik. Itt található

A tájház épülete az utca felől

Lurdes-i Mária porcelánszobrocskája a szegletbe helyezett kis polcocskán, mely a ház házioltáráként működött. Ezen a sarki falfelületen a házigazda büszkeségei a pipatórium és az obsitos (katonai végelbocsátó) levél keretbe foglalva függ. Az asztal hétköznapi „síkos” (csíkos), ünnepnap szedetttes virágmintájú házivászon abrosszal leterítve. A szobában vetett ágy az utca felőli falnak fordulva, felette szentképek és koszorús képek a falon. Az ágy és a kemence között tulipános láda (kelengyeláda), melyben a gazdasszony féltett vászonneműi sorakoznak. A ládával szemben polgári jellegű bútor, a fiókos sublód áll. A sublód tetején kálvária, valamint porcelán komacsészék, díszkorsók és a szegények legkedveltebb szentjének, Páduai Szent Antalnak a szobra.

Hideg és tiszta

A konyhából nyílik a kisház, más néven a hidegszoba is. Elnevezését onnan kapta, hogy nincs benne fűtőberendezés. Ezt a szobát általában nem lakták. Itt volt a család vagyontárgyainak bemutató helye, a „tisztaszoba”. Bútorzatának ékessége a vetett ágy, a hat darab, szépen hímzett végű párnával. Az ágy végénél kis fogason a vasárnapos kendők lógnak: ez a kendő az ünnepi női viselet fontos darabja volt. A szobában találunk még asztalt, fiókos kanapélyt, almáriumot és régies vésett ornamentikájú kelengyeladát. A falakon szentképek és koszorús képek lógnak.

Fennkamra és titoklyuk?

A kamrába a kisházon keresztül juthatunk. Itt találjuk a lisztesládát, a szakajtókat, a gyúródeszkát, az olajoskannákat (étolaj tárolására). Az ászokon káposztásdésza, boroshordó és egy nagyméretű bekötött üveg sorakozik. A polcokon lekváros szilkek, paradicsomos üvegek, befőttésüvegek állnak. Vászonzacsókban a száraztésztát tárolták, és itt kaptak helyet az éppen nem használatos főzőedények (vászonzafekak) és egyéb konyhai eszközök. A kis kamra érdekessége a „titoklyuknak” nevezett, falba süllyesztett kis fülke: ebben rejtették el, ha kellett, az élelmiszert a „vámszedők” elől.

Város a ház körül

A tájházak és egyéb kisgyűjtemények településeik mikrotörténelmének őrzői, továbbadói. Éppen ezért nem meglepő, hogy a tájház és a település lakói között szoros kapcsolat alakult ki, hiszen családi ereklyéik töltik meg a kiállításokat. Itt már az is előfordult, hogy a nagymama a tájházban mutatta meg unokáinak az ő nagyszüleinek bútorait, személyes tárgyait. A tájház azonban más szerepet is játszott a közösség életében. Az 1970–80-as években kifejezetten missziós tevékenységet végzett, mert az üldözött vallásosság népi hagyományait, dramatikus szokásait és népi szakrális tárgyait gyűjtötte és őrizte. Ebben a munkában hatalmas érdemei vannak Vaszkó Irén tanárnőnek: ő hozta létre és harminc éven át ő működtette a gyűjteményt.

A tájház köré formálódó, pedagógusokból, diákokból és jó érzésű segítőkől álló közösség biztosította, hogy a gyűjtemény nem szóródott szét, s így továbbadhatta azt a tudást, melynek forrása a paraszti kultúra volt. 2000-től a tájház, továbbra is Vaszkó Irén pedagógiai szemlélete alapján, egyre több közművelődési programnak adott helyet. Műveltség és hagyomány címmel előadás-sorozatokat indított, melynek színhelye a tájház nagyszobája, udvara volt. Ebben az időszakban elevenítették föl az endrődi betlehemezést és háromkirályjárást. A téli ünnepkör népszokásait bemutató ünnepi rendezvényt azóta minden évben, januárban, vízkereszt tájékán megrendezik. Később iskolás csoportok adták elő az endrődi betlehemest, a fekete vasárnapi köszöntőt, a Szent János-köszöntőt és a mezőgazdasági ünnepekhez

Betlehemezés a tájházban

kapcsolódó dramatikus szokásokat. A tájház ma is elsődleges kútfője a helyi népi hagyományoknak és segítője az amatőr és hivatásos kutatóknak. 2004 óta a tájház ad otthont a Gyomaendrődi Tudományos Néprajzi Konferenciának, mely az idén nyolcadik alkalommal tartotta tanácskozását. A Debreceni Egyetem Néprajzi Tan-
székének segítségével szervezett konferenciasorozaton jeles előadók vettek részt: dr. Andrásfalvy Bertalan, dr. Ujváry Zoltán, dr. Bartha Elek, dr. Kriza Ildikó.

A gasztronómia bajnoka

Az Endrődi Tájház a hagyományos ízeket sem hagyja feledésbe merülni. 2007-től az őszi betakarításhoz kapcsolódó munkák és szilvalekvárfőző nap ad alkalmat a vidámságra. A helyi keltsészta-hagyományokat felelevenítő sütőtanfolyamon pedig a város fiatal háziasszonyai ismerhetik meg a hagyományos kemencés kelt tészta készítésének tudományát. A tájházból nem hiányozhatnak a Márton-napi szokások és a lakodalom vagy a táncmuzsika mulatságok sem. A tájház ráadásul a saját konyháján túl is jeleskedik: rendszeresen bemutatkoznak a gyomaendrődi Sajt- és Túrófeszti-
válnon és a Nemzetközi Halfőző Versenyen is. Ha nem hiszed, járj utána!

Bővebb információ a tájház honlapján.: www.tajhazendrod.hu

Az írás a pályázati dokumentáció alapján készült, elektronikus változatban a www.magyarmuzeumok.hu oldalon jelent meg.

Néhány ok, amiért érdemes Gyömrőre menni Kossuth hangja és a helyi tradíció

Gyömrőt Budapesttől délkeletre haladva az Alföld északi határán, a Gödöllői-dombság lábánál találjuk. De miért is utazzunk oda?

A Gyömrői Tájház épülete az utca felől

A már 1274-ben is említett Gyömrő legrégebbi részében, az Öregfaluban áll egy nem is olyan kicsi házikó, ahol nemcsak a település hagyományairól, történetéről, hanem a helyi közösség erejéről is képet kaphatunk. A Gr. Teleki út 46. szám alatt áll az az 1840-es évekből fennmaradt műemléki épület, amely a 19–20. század fordulójának jellegzetes gyömrői házat mutatja be. A tájház néprajzi és helytörténeti gyűjteménye 1983-ban az idősebb Pál Mihály Hagyományörző és Művészeti Kör munkájának, és a lakosság lelkes adományozásának köszönhetően nyílt meg, de ezzel nem zárult le a kis kulturális intézmény története. Ma korszerű infrastruktúra, gazdag programkínálat – és Kossuth Lajos hangja – várja a gyömrőieket és a település vendégeit.

Hová tűnt a tornác?

Az öt helyiségből álló épület még ma is belesimul a szakaszosan fellelhető hagyományos fésűs utcaképbe, de az alapítók fontosnak tartották, hogy az épület egy korábbi időszakát mutassák meg a látogatóknak. Ők 1983-ban, a két világháború

között átalakított ház eredeti állapotának visszaállítására törekedve a téglából épített mellvédes tornácot lebontották, hiszen korábban Gyömrőn a ház udvari homlokzatán végigfutó, mellvéd nélküli oldaltornác terjedt el. Mindemellett a betonburkolat helyett az ereszalja éltéglá járófelületet kapott, és az utcai szobában a fali kemeneszáj alapján rekonstruálták a boglyakemencét. Az idő azonban nem állt meg, és újabb kihívások elé állította a fenntartókat. 1995-ben a ház állagának megóvására faszlopos tornác és védőjárda készült. 2008-ban a tájház új tetőszerkezetet kapott, az oromzatot megerősítették, a vakolatdíszeket helyreállították. Ekkor már a 21. század is beköltözött az épületbe, igaz, láthatatlanul. Az épület teljes elektromos hálózata megújult, kapcsolók nélkül, központi kapcsolótáblával, jelképes világítással, illetve teljes tűz-és riasztóvédelmi rendszer épült. A szakmai munka sem maradhatott el: ebben az évben befejeződött a műtárgyállomány szakmai revíziója, és a muzeális intézményekre vonatkozó szabályok szerinti nyilvántartásba vétele (digitális adattár, e-tájház-hálózati csatlakozás), valamint a tárgyak állagvédelmi kezelése és restaurálása. A tájház kiállításának újrendezésére szakmai koncepció készült. Végül 2009. május 9-én nyílt meg a most látható kiállítás. A tájház működtetői azonban nem elégedtek meg az eredménnyel: 2009 szeptemberében újabb épületet avattak. Az udvaron található pince feletti présház helyreállításával a látogatói igényeknek megfelelő vizesblokk épült, figyelembe véve a műemléki szempontokat. Zuhanyzók kialakításával a tájház új funkciót is kapott: most már „erdei iskola” programok is működhetnek a portán. Gyömrőn azóta sincs csönd. 2011-ben a hagyományos deszkakerítés teljes cseréje oldódott meg, illetve a ház körül drótkerítés készült.

Lépj be a házba!

Ha belépünk a tájházba, a bejárati ajtón át a pitvarba jutunk. Jobb oldalon a kenyérdagasztás eszközeit láthatjuk: a dagasztótéknőt a teknőlábbal, amelyet Csorba János 1915-ben készített, a keresztfát, a liszteskanalat. Bal oldalon az ajtó mögött található a vízpad, melyen a vizes vödört és az ivóvizes cserépkorsókat tartották. Itt van a törülközőtartó is. A pitvart a konyhától fehérre meszelt boltív választja el, pillérei két gyönyörű klasszicizáló oszlop, melyeket a faluban több helyütt mint tornácoszlopokat csodálhatunk meg. A ház különlegessége, hogy az oszlopok itt, a belső térben kaptak helyet. E válaszfalon függ a tálás, amelyen az edényeket tartották: díszes tányérok, valamint köcsögöket. A konyha az ételkészítés és eszközkészletének a helye. Az oldalpadka egyik végében nyílt tűzön főztek, valamint itt tárolták a cserépfazekakat. A vaslábra lábast vagy fazekat tettek. Az oldalpadka hátsó fallal érintkező sarkában található a katlan, amelynek teteje és belső oldala nyitott. A katlan tetején elhelyezkedő bográcsot leginkább vízmelegítésre vagy krumplifőzésre használták. A tájház konyhájának mennyezetébe szabadba vezető, nyílt füstelve-

zetőt, ún. szabadkéményt építettek, amely tükrözi a 19. század végén használatos vályogból és téglából épített kémények típusát. Az így kialakított kéményekbe, beépített rudakra akasztották a füstölni való húst, kolbászt és szalonnát.

A legszebb szoba

A tisztaszoba a 19. század második felében használatos berendezést mutatja be. Balra a sarokban a boglyakemence áll, padkáján ugyanúgy, ahogyan a döngölt földpadlón, házilag szőtt rongyszőnyeget találunk. Az ágy végében álló láda a menyasszony hozományát tartalmazta. A 19. század végi ünnepi viseletet az ágy mellett elhelyezett bábuk mutatják be. A kemencével átellenes sarokban áll a sarokpad és az asztal, két székkal. Az asztalon Biblia, zoltároskönyv és petróleumlámpa. Az asztal fölött a református családokban jellegzetesen elterjedt, az aradi vértanúkat ábrázoló olajnyomat függ. A falon még esküvői kép, ősök portréi és családi képek láthatók. Az udvarra néző ablak jobb oldalán áll a sublót, felette a díszes tükör. A sublótban tartották a ruhánemüket, ágynemüket, kendőket, törülközőket. A sublót tetején ritkán használatos csuprok, bögrék állnak. A tisztaszoba teljes bútorzata Karsai Lászlóné ajándéka.

A tájház tisztaszobája

Így éltek a házban. Tényleg!

A Dózsa György u. 18. szám alatt állt T. Kovács János és felesége, Iván Zsuzsanna 1838-ban épült háza, amelynek lakószoba-leírását unokájuk, Mocsári Ferenc adta közre. A lakószobát az 1940-es években használt bútorokkal rendezték be: belép-

ve döngölt földpadló helyett téglaburkolatot találunk. Jobb oldalon áll a karospad, amely előtt az esztergált lábú asztal áll, székkal. A pad felett petróleumlámpa függ. Az ablak előtt egész évben a szövőszék állt, amely helyett most a kenderfeldolgozás eszközei láthatók: tiloló, gereben, gombolyító, motolla.

És a faluban?

Az idősb Pál Mihály Hagyományőrző és Művészeti Kör munkáját dicséri a kamrában található helytörténeti kiállítás, mely a település történelmi pillanatait mutatja be az ókortól napjainkig. A kiállítás középpontjában a gyömrői Rákóczi-hagyományok állnak.

Kossuth hangja itt hallható

A tősgyökeres Hegyi-Füstös István kutatómunkájának eredménye, hogy Kossuth Lajos hangját ma meghallgathatjuk. A tájház gyűjteménye őrzi a bakelitlemezt, melyen e történelmi hangemlék megelevenedik.

Gyömrő közepe?

Az önkormányzat fenntartásában működő tájház a helyi identitástudat megerősítésében is fontos szerepet játszik. Beépült az óvodai és iskolai munkába, de a kézműves programokon, játszóházakon, tárlatvezetésekben és szervezett múzeumi órákon keresztül a népi hagyományok iskolán kívüli oktatását is biztosítja. A tájház saját szervezésében, a művelődési ház munkatársainak segítségével, nagy tömegeket mozgat meg a hagyományőrző programok által: ezek a Szent György-napi játszóház, a pünkösdi játszóház, a városi gyermeknap, az Országos Rákóczi-nap, a Kulturális Örökség Napja, a Márton-napi libahajtó minden évben fontos esemény.

Az épület a hétköznapiakon sem kong az ürességtől: a gyömrői civil szervezetek közül többen használják a tájházat közösségi alkalmak, saját szervezésű programjaik helyszínéül. Ráadásul a tájház az elmúlt időszakban családi események színtere is lett. Lánykikérés, esküvői fotózás alkalmából több alkalommal igényelték helyszíniként a tájházat.

A tájház mindig széles kapukkal várja a látogatókat, de ha máskor nem, legközelebb a novemberi Márton-napi libahajtó miatt mindenképp érdemes Gyömrőre látogatni!

Az írás a pályázati dokumentáció alapján készült, elektronikus változatban a www.magyarmuzeumok.hu oldalon jelent meg.

Sebestyén Gyula Emlékérem

A Magyar Néprajzi Társaság 1966-ban a legkiválóbb önkéntes gyűjtők kitüntetésére alapította a díjat. Évente négy főnek ítélhetik oda, melynek átadására a Magyar Néprajzi Társaság közgyűlésén vagy az Önkéntes Néprajzi Gyűjtők találkozásán kerül sor.

2011-ben a Magyarországi Tájházak Szövetsége két tagja is részesült az elismerésben:

Duba Ernőné (Garamszentgyörgy)

Budai Kinga (Szentlászló)

Gratulálunk!

A díjazottak, Budai Kinga és Duba Ernőné

„Ha kérdez a jövő, a múlt, a jelen válaszoljon”

Duba Ernőné sz. Oroszi Gizella (1947), nyugalmazott pedagógus ennek jegyében dolgozik évtizedek óta. Amikor férje megörökölte szülei után a garamszentgyörgyi család házat az itt felhalmozódott tárgyi és szellemi értékével, egyértelmű volt számára, hogy nem adják azt el. Nem kevés anyagi ráfordítással őrzi benne ősei eszmei örökségét. Férje dédnagyapja (1863) ebben a házban született. A szövetkezetesítésig egy középparaszt család élte a portán szorgalmas életét. Az itt lévő tárgyakat és eszközöket folyamatos gyűjtéssel bővíti. Ez a szállóige járja a környéken, „adjuk csak Gizikének, ő majd megőrzi”. Igen, őrzi is, mint a szeme fényét.

1996 – ban szülőfaluja (Garamszentgyörgy) 720 éves évfordulója alkalmából tartott ünnepség keretén belül megnyitotta a tájházat, a Duba Tájházat a nagyközönség előtt. Azóta folyamatosan folyik a gyűjtés, restaurálás, kiállítás. A látogatók nagy örömmükre csak jönnek és jönnek.

A tájházi munkával párhuzamosan aktív hagyományörző tevékenységet folytatott a helyi alapiskolában, ahol Hagyományörző kört alapított, létrehozva a – szekrény múzeumot. Néprajzi vetélkedőkön vett részt diákjaival – Ispiláng, PRO JUVENTUTE, ahol az országos döntőig jutottak, pályázatokban vettek részt pl. „Belőle nőttem én, mint fátörzsből gyöngé ága”. Olyan hagyományörzőket nevelt ki, akik máig a segítségére vannak a kézműves foglalkozásoknál és a tájházi csoportok vezetésénél. Rendszeresen rendez ját-szóházat és az alkalomnak megfelelő kézműves foglalkozásokat.

Nemcsak a néprajzi tárgyi emlékek gyűjtését tartja fontosnak, gyűjtötte és gyűjti az írásos és a szájhagyomány útján terjedő emlékeket is. Így gyűjtötte össze a falutörténetet, Garamszentgyörgy növény és madár világát, dülő neveit, a falu népével történt szomorú eseményekről szóló dokumentációt (korabeli dokumentációk, levelek, képek). Ilyenek a deportálás Csehországba, kitelepítés, hadifogság, egy parasztember élettörténete. Ezek a dokumentumok feldolgozásra, illetve publikálásra várnak.

Összefoglalta az egyház történetét, összegyűjtötte az itt szolgáló lelkészek névsorát, itt talált rá a nagysallai csata fültanújára. Felgyűjtötte a szájhagyomány által őrzött gyermek imákat, Tóth Gáspár, a falu volt református kántortanítója felkérésére. Ezt György Antal és a már említett tanító úr adták ki más vidékek gyűjtésével együtt: Szívemet hozzád emelem Uram, gyermek imák versben és prózában címen.

2000-ben a magyar iskolák újraindításának 50. évfordulója emlékére hagyományörző osztályt nyitott a tájház egyik helységében. Az említett tanító úr halála után Tóth Gáspár emlékszobává nyilvánították az ő kezdeményezésére.

2007-ben megszűnt a faluban a magyar iskola, most a szomszéd falubeli cigány kisebbségi iskolában tanít, ahol egy projekten belül gyűjtötte össze életterük – a gödör hagyományait, tipikus szokásaikat, ételeiket.

Élete értelme a családjá, a pedagógusi munkája, a hagyományörzés, a Felvidék néprajzi kultúrájának ápolása, megőrzése.

Budai Kinga

A Baranya megyei Szentlászló településen él. Óvoda-, nyelv- és beszédfejlesztő, valamint gyógypedagógus diplomái mellett népi játék és kismesterség szakoktatói képesítést is szerzett szöves szakon. 2001-től a községben kulturális szervezőként dolgozik. Pedagógusi és közművelődési munkájában nagy hangsúlyt fektet a népi kultúra, a hagyományok megismertetésére, megőrzésére, továbbadására.

Honismereti és kézműves szakkörökben megismertette községe történetét, kiemelten a néprajzi értékeket. Több kézműves tanfolyamot is szervezett, amelyeken a helyi kézműves hagyományok átörökítése volt a cél. Folyamatosan kézműves bemutatókat, játszóházakat, kiállításokat, előadásokat, gyűjtéseket, versenyeket, kirándulásokat szervez a hagyományok szélesebb megismertetésére.

1990 óta a népi kismesterségek és kézműves hagyományok megismertetésére, tanítására nyaranta gyermek és felnőtt táborokat is tart. Meghatározó szerepe volt a 2003 őszén átadott szentlászlói Tájház – Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény létrehozásában, a tárgyak összegyűjtésében, a kiállítás berendezésében.

2006-ban kezdeményezője volt az országban egyedülálló Csuphémúzeum és Népművészeti Alkotóház létrehozásának, a kiállítási anyag gyűjtésének, amely elsősorban az idetelepített felvidéki (naszvadi) lakosság csuhéhagyományait őrzi, örökíti át nemcsak a kiállítás megtekintésével, hanem a mesterség bemutatásával, megtanításával is. A múzeumban láthatók még más hazai, felvidéki, erdélyi, kárpátaljai és vajdasági alkotók munkái is.

A gyűjteményhez évente nagyobb rendezvényként a Kukoricás napot kapcsolta, mely a kukoricával és annak élelmiszeripari, gasztronómiai, valamint kézműves felhasználásával ismerkedhetnek meg a résztvevők előadások, kiállítások, ételkóstolók, kézműves bemutatók, játszóházak, népi sportjátékok és kulturális műsorok keretében.

A gyűjtemények gondozását, bemutatását, további fejlesztését nagy odaadással végzi. Több helytörténeti, néprajzi írása jelent meg a helyi Szentlászló újságban. Szakdolgozatai is több esetben néprajzi témájúak voltak (Szentlászló község német nemzetiségi képviselője a XX. század első felében, A kender és a len feldolgozása az Ormánságban a vetéstől a szövésig). A 2009-ben megjelent Szentlászló 1989–2009 – Fejezetek a közelmúlt történeiséből című könyv társszerzője, amely szintén közöl néprajzi, honismereti témájú írásokat és bemutatja a község két gyűjteményét.

Rendszeresen részt vesz sikeresen tanítványaival, valamint önállóan is kézműves pályázatokon (2000-ben „Gyí, lovam, gyí, betyár...” országos játékkészítő pályázaton II. helyezés, 2004-ben a „Csillagok útján” betlehemes jászol-

készítő pályázaton IV. helyezés, 2007-ben a VII. és 2009-ben a VIII. Országos Fonható Szálasanyag Ifjúsági Kézműves Pályázaton gyermekjáték kategóriában I. helyezés, stb.).

1989 óta a Kaptár Egyesület tagja, ahol rendszeresen hagyományörző, kézműves oktatói munkát végez, többször országos rendezvényeken is (pl. Mesterségek Ünnepe, Múzeumok Majálisa stb.).

1990 óta a Baranya Honismereti Egyesület aktív tagja, 2006-tól pedig a Tájházsövetségé.

A Szentlászlói Tájház szobája

Tájháztalálkozó Csökmőn

A Dél-alföldi Regionális Találkozót 2011. július 29-én tartottuk a Csökmői Tájházban. A találkozóra a Dél-alföldi Régió tájházainak képviselői és a téma iránt érdeklődők jöttek el. A rendhagyó helyszínt a tanácskozás témaválasztása indokolta. Csökmő a békési-bihari Sárrét kulturális határvonalán fekszik, sok szál köti a békési térséghez és a biharihoz is. A tájháztalálkozó fő témája a határmenti kapcsolatok kiépítése volt.

Házigazdáink, Nagy Tibor és felesége, Irénke nagy szertettel fogadták a találkozó résztvevőit és biztosították az ideális körülményeket a tanácskozáshoz. A rendezvényt Varga József, Csökmő polgármestere nyitotta meg. Köszöntőjében kihangsúlyozta, hogy fontosnak tartja a néphagyományok ápolását és elismeréssel szólt a Nagy család tájházépítő munkájáról.

Első előadónk Nagy László, a szeghalmi Sárréti Múzeum igazgatója, a Csökmői Tájház muzeológiai munkáiról, a gyűjtemény és a kiállítóhely kialakulásáról tájékoztatta a résztvevőket. Az igazgató úr elmondta, hogy a sárréti hagyományok ápolásának kiváló helyszínévé vált a tájház.

Nagy András népzene gyűjtő és népzenesz a sárréti népzene kutatás főbb vonulatait mutatta be, majd hangszerbemutatót tartott a Sárréten használatos népi hangszerekből.

Dr. Dénes Zoltán egyetemi docens előadásában a Partium történeti, gazdasági szerepének növekedését hangsúlyozta. A határmenti kapcsolatok építésének nagy-szerű lehetősége adott ebben a térségben – mondta Dénes Zoltán. Biztatta a tájházakat, hogy keressenek a határ másik oldalán partner múzeumokat és közös programokat dolgozzanak ki. Az Európai Unióba való belépéssel a határok elmosódtak, így a magyar-román kapcsolatok is könnyen működőképesé válnak.

Dr. Szonda István beszámolt a szövetség 2010–2011-ben futó programjairól, kihangsúlyozva „A Felemelő Század” jelenleg is működő pályázati projektjét.

Az előadások végén a Csökmői Fonó Hagyományörző Egyesület műsora szórazta a tanácskozás résztvevőit. Repertoárjukban felcsendültek a csökmői gyűjtésű népdalok is. A tanácskozást finom birkapörköltös ebéd zárta.

Köszönjük Nagy Tibornak és feleségének, hogy kiváló helyet biztosítottak a tanácskozásnak. Kívánunk munkájukhoz jó egészséget és szeretetet!

Dr. Szonda István

Csökmői Fonó Dalkör

A Debreceni Egyetem hallgatói a találkozón

Dr. Szonda István előadása Csökmön

Nagy András népzeneész, Csökmő

Nagy László előadása Csökmön

Hagyományok és értékek IX.

Szeminárium a szlovákiai magyar tájházak kezelőinek

Szlovákia, Szenc, 2011. szeptember 7.

Kilencedik alkalommal került megrendezésre Hagyományok és értékek címmel az a szeminárium, amely 2003-tól rendszeresen évi egyszeri alkalommal nyújt találkozó helyet a dél-szlovákiai magyarlakta vidékeken működő tájházak, helytörténeti és néprajzi gyűjtemények kezelőinek. Idén a Szenci Városi Múzeum adott helyet a szemináriumnak, melynek rendezői a Mátyusföldi Muzeológiai Társaság mellett hagyományosan a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Magyarországi Tájházak Szövetsége voltak. A rendezvény 30 résztvevője között voltak a zsigárdi, az ipolyszalkai, a szogyéni, a búcsi, a peredi tájház, illetve gyűjtemények kezelői. A résztvevőket üdvözlő szavaival és jelenlétével megtisztelte Helena Nemcová, Szenc Város polgármester-helyettes asszonya és dr. Bereczki Ibolya is.

Az egynapos rendezvény délelőtti programját a szakmai előadások töltötték ki. Elsőként Strešňák Gábor, a helyi múzeum vezetője ismertette a múzeum megalakulásának történetét és az itt található kiállításokat. A múzeum két éves előkészületi munka után 2010. január 28-án nyílt meg. Gyűjtőköre területileg Szencre és szűkebb környékére korlátozódik. Gyűjteménye alapját a múzeum megnyitásakor a természettudományi tárlatának anyaga képezte. A múzeum jelenleg két állandó kiállítással rendelkezik, melyek közül az egyik természettudományi, a másik régészeti-történeti témájú. Természettudományi tárlata a környék élő és élettelen természeti viszonyait mutatja be. Az egyes ökoszisztémákat alapvető vonatkozásukban taglalja (geológiai és geomorfológiai viszonyok, éghajlati viszonyok, vízi világ, flóra, fauna, környezetvédelem). Egyben érinti az itteni domináns környezeti formációkat az ártéri erdőktől kezdve a szentmártoni melegkedvelő tölgyeseken keresztül az emberközelebi biocén és agrocén rendszerekig.

A régészeti-történeti tárlat Szencnek és környékének régmúltját taglalja. Az emberi társadalom fejlődésének egyes szakaszait főként Szenc, Boldogfa, Csataj, Hegysúr, Egyházfa, Szenckirályfa, Dunaújfalu, Réte, Zonc kataszterének régészeti leletei példáján mutatja be. A történeti tárlat kitér a szűkebb régió történelmi fejlődésének a rendelkezésünkre álló forrásanyagból leszűrhető alapvető témaköreire is. Ezek a következők: Szenc első írásos említése, Középkori mindennapok tárgyi emlékei, Szenc a semptei uradalom kötelékében (Thurzók, Esterházyak), Szenc önkormányzati elemeinek írott nyomai, Korai egyháztörténeti forrásaink, Szenci Molnár Albert.

Az állandó kiállításon látható anyag többsége az idevonatkozó levéltárak, múzeumok és hasonló jellegű, a múltban a régióban kutatásokat folytatott intézmények gyűjteményeiből származik. Ezek között kell megemlíteni a Szlovák Nemzeti Múze-

umot, a Galántai Honismereti Múzeumot, a pozsonyi Comenius Egyetem Régészeti Tanszékét, az említett egyetem természettudományi és pedagógiai karát, a Magyar Országos Levéltárt, a Szlovák Nemzeti Levéltárt, a Pozsonyi Állami Levéltárt, stb. A kiállított tárgyak közül jelentősek a szenci régészeti leletek: a Hallstatt korabeli leleteket, 13–14. századi konyhaedények, 15. századi érmeleletek, valamint az 1614-ből származó szenci bírói kelyhek, amelyeket az akkori mezőváros részére készítettek és két szenci bíró nevét is őrzik. Az állandó kiállításon kívül a múzeumban rendszeresen időszaki kiállításokat, előadásokat és múzeumpedagógiai programokat szerveznek. Jelenleg a túrócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtár gyűjteményéből készült és a pergamenre írt dokumentumok készítési módját, valamint magukat a korabeli dokumentumokat bemutató időszaki kiállítás látható itt.

A tájházi szakmunkáról szóló előadások sorát Szonda István nyitotta meg. A Helyi örökség és tudásátadás címmel megtartott előadásában többek között a tájházak helyzetéről, küldetéséről, a mai társadalmi viszonyok között a közösségekben felvállalt, illetve felvállalható szerepéről beszélt. Bajnóczy-Kovács Edina a Gyömrői Tájház példáján a hagyományörzés megnyilvánulási módjait ismertette és „A Felemelő Század” tematikus évad keretén belül a tájházban megvalósult „A Kossuth hagyomány Gyömrőn és vonzaskörzetében” című kiállítást mutatta be a kiállításhoz készült múzeumpedagógiai foglalkoztató füzetrel együtt. Káldy Mária, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban működő Múzeumok Mindenkinnek Program projektvezetője a tájház hasznosításáról az oktatásban tartott előadást. Részletesen boncolta azokat a tényezőket, amelyekre a tájház kezelőknek ügyelniük kell a múzeumpedagógiai programok szerkesztése során, s amelyek vonzóvá tehetik a kiállítóhelyet a különböző generáció képviselői számára az óvodás korosztálytól a fiatal felnőtt korig. Danter Izabella a műtárgyak nyilvántartási módjait mutatta be a 2009-ben érvénybe lépett múzeumi törvény értelmében. Az előadások sora érdeklődő eszmecserével, a jelenlévők hozzászólásaival zárult.

Ezután a résztvevők Polák Margit vezetésével a városi kisvonatra szállva megismerkedtek Szenc kulturális nevezetességeivel és turisztikai érdekességeivel. Végigrobogva a sétálóutcán a szenci tavak déli oldalának látványa után megtekintették a Szentháromság kápolnát, a Szent Miklós plébánia templomot, a köztéri és útmenti szobrokat (szégyenoszlop-pellengér, Hősök szobra, Szenczi Molnár Albert szobra), szakrális kiemlékeket. Az ízletes ebéd elfogyasztása után a Szenczi Molnár Albert Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolában sor került „A paraszti polgárosodás tárgyi világa – Nemzeti jelképek a magyarországi tájházakban” című vándorkiállítás megnyitójára, amelyet dr. Bereczki Ibolya és dr. Szonda István nyitottak meg. Az ezt követő múzeumpedagógiai foglalkozásba a helyi alsó tagozatos diákok nagy örömmel kapcsolódtak be. A kiállítás Szencen 2011. szeptember 19-ig volt látható.

A rendezvény a Szlovák Köztársaság Kormányhivatala – Nemzeti kisebbségi kultúra program 2011 és Szenc Városa támogatásával valósult meg.

Dr. Danter Izabella

A Szenci Városi Múzeumban (Fotó: Németh Tibor)

Múzeumpedagógiai foglalkozás „A paraszti polgárosodás tárgyi világa – Nemzeti jelképek a magyarországi tájházakban” című kiállítás bemutatását követően (Fotó: Németh Tibor)

A Szalacsi tájház megnyitójára

Elhangzott 2011. június 11-én, Szalacson

Az Értől az Óceánig
Az Ér nagy, álmos, furcsa árok,
Pocsolyás víz, sás, káka lakják.
De Kraszna, Szamos, Tisza, Duna
Óceánig hordják a habját.

S ha rám dől a szittyá magasság,
Ha száz átok fogja a vérem,
Ha gátat túr föl ezer vakond,
Az Óceánt mégis elérem.

Akarom, mert ez bús merészség,
Akarom, mert világ csodája:
Valaki az Értől indul el
S befut a szent, nagy Óceánba.

Ady Endre

*Szobabelső fonott ülőlapú székekkel
(Fotó: dr. Bereczki Ibolya)*

Az Értől az Óceánig... Ady Endre és az Érmellék települései örökre összefonódnak a magyar kultúrában, és Ady Endre szavai mai is időszerűek és fontosak.

Ahogy a népmesékben a szegény ember legkisebb fia számtalan megpróbáltatás után, minden nehézséget, égháborút, boszorkányt, hétféjú sárkányt legyőzve, hosszú vándorút után menti meg az elrabolt királykisasszonyt, majd elnyeri méltó jutalmát, az itt élők tudása, szorgalma és híre is újra és újra eljut „Az Értől az Óceánig”.

De elég-e napjainkban mindez?

A statisztikák és a tudósítások, de a napi tapasztalat is másról szólnak. A száz esztendővel ezelőtt eleven, népes és gazdag települések százai néptelenednek el, szűnik meg iskolájuk, ürülnek ki templomaik, elköltöznek tanítóik, papjaik. A gyermekek autóbuszon, vonaton, járműben töltik napjaik jó részét játék, mozgás, önművelés, lélek- és testerősítő tevékenység helyett. Az életerős felnőttek távoli városokban, országokban próbálják megteremtteni a családjuk mindennapi megélhetéséhez nélkülözhetetlennek érzett dolgokat, sokszor bizony erőn felül.

Felgyorsult világunkban, modern közlekedési eszközök segítségével minden biztonnal eljutnak az Értől bármelyik óceánig. De vajon vissza- és hazatalálnak-e az elmenők? Itthon tudnak-e maradni azok, akik nem az óceánt választják?

A megnyitó résztvevői a tájház udvarán (Fotó: dr. Bereczki Ibolya)

Nagy és nehéz kérdések ezek, bizonyára egyetlenegy válasz nem adható rájuk. Elmenni sokszor muszáj, de visszajönni testben, lélekben szülőhelyünk iránti legszentebb kötelezettségünk.

Bizonyára így érezték az egykori szalacsi peregrinus diákok is, akik 1412-ben iratkoztak be a bécsi egyetemre, de az 1455-ben ugyancsak itt tanuló Szalacsi Georgiusról szintén elmondhatjuk ezt.

A település főként sókereskedelemből származó gazdasági erejét jelzi a jelentős számú középkori népesség, s bizonyára nem volt véletlen a reformáció helvét ágának gyors és széles körű itteni elterjedése sem. A közelben talált bronzkori régészeti lelőhelyek, az ottományi kultúrához tartozó földvár, és a benne lévő szakrális építmény maradványai bizonyosságai annak, hogy ez a hely évezredek óta mennyire fontos az itt élőknek.

A Bihar és az egykori sószállító útvonalak mentén szerveződött három Szolnok megye egyike, Közép-Szolnok határán fontos volt az újratelepítés a török hódoltság után. Fontos volt az itt lakó szalacsiak magyarságának, református és római katolikus lakosságának a megőrzése. Fontos az 1840-ben már biztosan állt, téglából emelt négylyukú kőhid az Ér fölött, amely ma Bihar megye egyik legrégebbi közúti építménye. És természetesen: fontos az Érmellék 19. és 20. századát meghatározó szőlő- és borkultúra, a szalacsi mintegy 970 borpincével, amelyek egyike a tájház-ként ma megnyíló zsellérporta építménye.

A jelenlévőknek legfontosabb a ház, amelynek megnyitására érkeztünk, és amelynek romokból történő újjászületését ünnepelhetjük ma. A zsebkendőnyi telken valószínűleg 1860–70 táján emelték az egykori zsellérek, amelynek birtokosai az első telekkönyvi bejegyzés szerint Székely József és Ruszkai Erzsébet voltak.

A házat lepusztult, lakatlan és romos állapotában Kéri Gáspár és Kéri Ildikó vásárolta meg 2006-ban az utolsó lakók, Kuttyás Szabó Zsigmondék örököseitől. Ady Enre szavait idézve, „a világ csodája”, hogy a helyi építőművészet kicsiny csodája nem vált az enyészeté. Ez a csoda persze nem jöhetett volna létre a Kéri család ereje, benne a legidősebb, a 84 éves Kéri Gáspár és a legifjabb, a 19 éves Kéri Gáspár nélkül.

És nem jöhetett volna létre Székelyhíd, a környék, és a szalacsi mesteremberek tudása nélkül. Azok nélkül az asszonyok és férfiak nélkül, akik visszaemlékezéseikkel az egykor itt élő családokat idézték meg. Azok nélkül, akik nagyszüleik, szüleik tárgyait múzeumi környezetbe emelve láthatják ma itt viszont.

Az egykori félig veremház egykori lakói, ha visszalátogatnának hozzánk, jóérzéssel tapasztalhatnák meg, hogy a kései utódok megbecsülik munkás életük emlékeit, 1870–1880 – a környékbeli nagy vasútépítkezések előtti időszakot, amelyet a ház szakszerű berendezése felidéz.

Időutazásunk négy emberöltővel ezelőttre visz bennünket vissza, ez ma, 2011. június 11-én nekünk itt és ma „a világ csodája”. Megerősít, összefog bennünket, határok nélkül. Hozzásegít, hogy megmaradjunk szülőföldünkön, és vissza – hazataláljunk az Óceántól az Érig.

A tájházat megnyitom.

Dr. Berezki Ibolya

*A megnyitó résztvevői, előtérben dr. Pozsony Ferenc, Nagyné Bösze Katalin és dr. Páll István
(Fotó: dr. Berezki Ibolya)*

A Hosszúhetényi Tájház újra nyitotta kapuit

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium helyi önkormányzatok által fenntartott múzeumok 2010. évi szakmai támogatására írt ki pályázatot 2010. év tavaszán. Hosszúhetényi Önkormányzata a tájház állandó kiállításának felújítására, restaurálásra, a tájház belső állapotának megőrzésére, korszerűsítésére, a kiállításához kapcsolódó több idegen nyelven előállított katalógusok megjelenésére nyújtott be pályázatot „Múltba tekintés a tájház ablakából” címmel. Az elbíráló Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 10.200.000 Ft támogatásban részesítette a tájház felújítását.

A munkálatok 2010 késő őszén indultak meg. Elsőként az épület állagmegóvását kezdtük meg (vizesedés megszüntetése, falfűtés, villanyvezeték csere), majd a mellékhelyiségek (férfi, női WC) kialakítását. A következő lépés a tárgyak restaurálása, tisztítása, felújítása volt, melyet a pécsi restaurátorok 2011 nyarán végeztek. A kiállítás újrendezése a nyár végén zajlott, mely a vitrinek, a múzeumpedagógiai foglalkoztatók kialakításával és az öt helyiség berendezéséből állt. A kiállítási vezetők és a ház képes történetének kihelyezése is megtörtént. A tájház megszépülését, végleges kialakítását a vállalkozókon túl sok lelkes helyi civil is segítette, akik magukénak érezték az értékörzés ügyét. Végül sikerült mindennek a helyére kerülnie és szeptember 17-én a Kulturális Örökség Napján ünnepélyes keretek között megnyílt az épület. Házigazdaként Prof. Andrásfalvy Bertalan mondott köszöntőt és indította útjára a „faluházat”.

Prof. Andrásfalvy Bertalan megnyitó beszédét tartja

A megújult Hosszúhetényi Tájház (Fotó: dr. Bereczky Ibolya)

Elfogadta meghívásunkat és bensőséges hangulatot teremtve nyitotta meg tájházunkat Dr. Bereczki Ibolya, a Tájházszövetség elnöke. A műsor után sütötték és kínálták a finom lepényt a falusi turizmus képviselői. A két napos program során a gyerekek múzeumpedagógiai feladatokat oldhattak meg szüleikkel, múzeumsétán vehettek részt, kézműveskedhettek és népi játékokban próbálhatták ki magukat.

A Nemzeti Kulturális Alap pályázati támogatásával tovább folytatódhat a tájházi élet, hisz a Múzeumok Őszi Fesztiválja keretén belül október 1-jével „Láttál e már valaha” címmel múzeumpedagógiai programsorozat indult. A gyerekekkel és szüleikkel terményszedésre indultunk október első gyönyörű napsütéses napján, amiből a következő alkalommal díszeket készítünk. A rendezvény során alkalom nyílik a lepény és kenyérsütésre, a híres hetényi népviselet megismerésére. Az október 22-én záródó programsorozaton a gyerekek a tanult ismereteket egy múzeumi feladatlapon bizonyíthatják be. A program csipkebogyó lekvár főzést, előadásokat és tánctanulást is kínál az érdeklődőknek. Terveink között szerepel a tájház élővé tétele, hagyományaink átörökítése, hogy „Múltba tekinthessenek a tájház ablakából”!

Bakóné Poór Gabriella

A Vajdasági magyar tájházak múltja, jelene és jövője

XII. szakmai konferencia 2011. október 1-jén

A helyi Vadász és Halászatthon, az Újvidék közelében fekvő Tiszakálmánfalván (Budiszava) adott helyet a vajdasági tájházi tanácskozásnak. Tíz évvel ezelőtt volt az első összejövetel, és már a 12. alkalommal találkoznak a vajdasági magyar tájházak képviselői és a téma iránt érdeklődők.

A Petőfi Sándor Művelődési Egyesület elnöke, Juhász Andrea köszöntötte a résztvevőket, és rövid tájékoztatást adott szervezetük hagyományörző tevékenységéről, külön is kiemelve a néptáncsoport szerepét a település kulturális életében.

Ezt követően Nagy István, a Vajdasági Magyar Folklorikóközpont elnöke röviden felidézte az elmúlt évi találkozó óta elért eredményeket. Jelezte, milyen fontosnak tartják a Magyarországi Tájházzövetséggel kialakított sokrétegű kapcsolatrendszert. Sajnálattal fejezte ki, hogy nem tudtak ebben az évben részt venni a fertői országos tájház találkozón, ugyanakkor kiemelte, milyen fontosnak tartja, hogy a Skanzen honlapján elektronikusan elérhető a Tájházi Akadémia előadásainak anyaga. A vajdasági tájházakat működtetők számára letöltötte és CD-re írta a gyakorlatban is jól hasznosítható írásokat, ezek így könnyebben hozzáférhetőekké váltak. Fontosnak tartotta, hogy a Vajdaságban is mielőbb kerüljön sor az itteni tájházzövetség mint civil egyesület létrehozására.

Raj Rozália előadásában a Vajdasági Folklorikóközpont által szervezett tanácskozások tíz éves tapasztalatait foglalta össze. Kiemelte, hogy a találkozók csak a helyi közösségek bevonásával jöhettek létre, és az itt élők figyelmét is a helyi kultúra értékeire fordították.

Az előadó felidézte a legkorábban, még az 1980-as években létrejött kupuszinaí, illetve a doroszlói, topolyai tájházak helyzetét. Kitért rá, hogy a Harkai Imre kezdeményezésére született topolyai tájház felújítására a szükséges források megszerzését követően éppen jelenleg kerül sor. A doroszlói tájházban, 2001-ben gyűltek össze az érdeklődők az első tájház tanácskozásra.

A szakmai megbeszélések célja volt, hogy a vajdasági tájházak megfelelő szakmai ismeretekkel felvértezve kezeljék, gondozzák, vagy éppen alakítsák ki tájházait. A jubileumi, 10. szabadkai konferencián elhangzott összegzés szerint negyven szakember mintegy kétszáz előadása szolgálta a tájház ismeretek közvetítését a vajdasági magyar tájházak körül dolgozóknak.

Raj Rozália visszatekintett a doroszlói tájház megszületésének több mint egy évtizedes történetére. 1910-ben már állott a háromsztatú lakóház, amelynek mára már közel 2000 tárgya van a gyűjteményében. 1992-ben, a Nagy Istvánnal együtt végzett dokumentálás eredményeként hitelesen sikerült a tiszaszoba berendezését

A tiszakálmánfalvi néprajzi gyűjtemény szobája

rekonstruálni. A munkában segítséget nyújtott a Szabadtéri Néprajzi Múzeum is, Kecskés Péter néprajzos muzeológus személyes közreműködésével. Rénics Katalina asszony hathatós anyagi segítségével a háború viszontagságai ellenére megmaradt és gazdagodott az épület, új közösségi színteret sikerült kialakítani.

Milánovits Tibor, Budiszava egykori tanítója foglalta össze a település két esztendővel ezelőtt elkezdett helytörténeti gyűjteményének létrehozását, miközben nagyon élvezetesen idézte fel a község múltját. Kétszáz magyar család részére tervezték 1883-ban, Telecskával egy időben a települést, 3000 holdas erdőirtáson, tölgyfáson hozták létre a falut. A telepesek öt éven át még putrikban, nádas házakban éltek. Se legelője, se erdeje, se vize, se nádasa nem volt a községnek. Időközben sváb népességgel egészült ki a falu. A jelentős túlnépesedés miatt a birtokok felaprózódtak, és a település nagyon elszegényedett. A tájházhoz a harangozó portájának gazdasági épületét alakították át, mellé egy nyitott fészert alakítottak ki, eredeti tárgyakkal rendezték be. 2010-ben a berendezett gyűjteményt Sólyom László köztársasági elnök is megtisztelte látogatásával.

Szerda András frissen, 2010-ben megjelent kötete kapcsán Óbecse napsugaras oromzatait mutatta be képekkel gazdagon illusztrált élményszerű előadásában. Kifejtette, milyen jelentős hatása volt a Szegedi nagytáj kirajzásának az oromdíszek elterjedésében. Jelezte, hogy ezen a településen még nincs tájház, de kiszemelt épületük már van, Óbecse alsóvárosi részén, ahová 1750 táján települtek be a magya-

rok. A háromosztatú lakóház utcai homlokzata napsugaras díszítésű, jó állapotban van, jelenleg is lakott. A szerző népzeneesként az 1980-as évek közepétől ismerte meg, majd kezdte el megörökíteni a település népi építészeti értékeit. Ekkoriban még hetven, napsugaras díszű ház áll a faluban. Nagy István bevonásával, videóval dokumentálták az 1990-es évek elejétől az épületállományt. A településen fűrészüzem működött, az oromzat alapanyaga, a fűrészelt fenyődeszka könnyen hozzáférhető volt. A Historiae Óbecsei Hagyományörző és Történeti Társulat a 2000-es évtizedben alakult, és céljaul tűzte ki a helyi hagyományos értékek közreadását. Így született a kiadvány ötlete. Ekkor újra dokumentálták a még megmaradt, mintegy 30–35 épületet. Több tulajdonos ajánlotta fel lebontott régi épületeinek oromzatait, ezek közül négyet jelenleg őriznek, de a bemutatásnak még nincs esélye. Az előadó kitért a motívumok szakrális tartalmára, valamint a vajdasági elterjedésben kulcsszerepet játszó telecskai ácsok hatására.

Decsi Kiss Jánosné a magyarországi Sárköz jeles népművészeti értékeit őrző Decsi Tájház működését mutatta be szóban és képekben. 1952-ben alakult meg Decsen a Háziipari Szövetkezet. Néhány év múlva vásárolták meg a tájház épületét, azzal a céllal, hogy tájházat alakítsanak ki. A szövetkezet 2001-ben megszűnt, ekkor az önkormányzat az épületet és a berendezést megvásárolta, a szövetkezet teljes mintatárával. A népművészet kivirágzása a paraszti polgárosodás időszakában című kiállításuk „A Felemelő Század” tematikus évad keretében valósult meg. A látogatók száma ebben az évben már meghaladta a 2000 főt, számukra tárlatvezetést tartanak. Múzeumpedagógiai foglalkozásokra is lehetőség van, a különböző iskolás korosztályok számára feladatlapot készítettek, szívesen szerveznének szakköröket a tájházban. A Sárköz öt települése együtt kíván felkerülni a szellemi kulturális örökség jegyzékére. A tevékenység központja a Decsi Tájház.

Bereczki Ibolya, a Magyarországi Tájházak Szövetségének elnöke előadásában a tájházak berendezésének kérdéseivel foglalkozott. Részletesen elemezte azt a folyamatot, amely az ötlettől, majd az épület kiválasztásától a berendezésen át a tényleges hasznosításig tart. Az előadás gazdag képi anyagával, jó és rossz példák bemutatásával vezérfonalat kínált ehhez az érdeklődőknek.

A mintegy harminc résztvevő a közösen elfogyasztott ebéd után megtekintette a helyi falutörténeti és néprajzi gyűjteményt, majd Bácspetrócre és Kulpinra utazott, a helyi szlovák tájházak és gyűjtemények megismerésére.

Dr. Bereczki Ibolya

Himesháza, Heimatmuseum

A himesházi Heimatmuseumban október 1-jén, a tájház fennállásának 14. évfordulóján, nagyszabású ünnepség keretében átadták a Múzeumpedagógiai Oktatóközpontot és bognárműhelyt, mely az Európai Unió és a Magyar Állam közös finanszírozásával, a TIOP 1.2.2.–09/2010-0034 azonosító számú pályázat keretében valósult meg. A több mint 8 millió forintból egy 15 fő befogadására alkalmas foglalkoztató terem alakítottak ki, ahol modern technikai eszközök segítik a népismereti és hagyományörző tevékenységet. A bognárműhely berendezésével egy kihalófélben lévő szakma szerszámaikat gyűjtötték össze. Heller András bognár mester élményszerű beszámolója után a látogatók kipróbálhatják a régi szerszámokat.

Új állandó kiállítás is nyílt, Szepesi Anna: „Hordozókendők és női sorsok” címmel.

Az interaktív kiállítások és a múzeumpedagógiai foglalkozások élményszerűvé teszik az ismeretszerzést, ahol érvényesül a látás-hallás-tapintás hármassága.

Néhány választható foglalkozás:

- A tiszta szoba díszei: a papírvirágok
- Mintakendő – monogram
- Felírtos falvédők és törölközők
- Népviselet – rongybaba
- Hordozókendők és női sorsok

A tájház előzetes bejelentkezéssel látogatható.

Belépődíj: 200 Ft/gyerek
300 Ft/felnőtt
Foglalkozás díja: 500 Ft/fő

A múzeumpedagógiai foglalkozások megrendelhetők: Heller Anna múzeumpedagógusnál, a tájház vezetőjénél: 30/3773-542 (du.), e-mail:helleranna@freemail.hu

Heller Anna

Beszédet mond Lantosné dr. Imre Mária (Fotó: Kapitány Orsolya)

Részlet a bognárműhelyből (Fotó: Kapitány Orsolya)

Összedőlt a Németh Buhin szélmalom

A régi Mélykúti útnál, az egykori Füzespusztán, jelenleg Kunfehértó külterületén tavaly karácsonykor összedőlt a Német Buhin szélmalom. Átázott, rossz állapotú kétrétegű falának egyik része este, másik fele reggelre omlott le, az elmondások szerint: csendesen, halkán.

Felépítéséhez 1901 körül Németh Buhin Ferenc és Balázs egy már leállított bácskai (palicsi) szélmalom épület használható szerkezetét vásárolta meg. Az gabona-feldolgozó építmény 1902-ben, egy kis mesterséges dombon készült el, a család által fákkal, növényzettel betelepített, kialakított tanyájának udvarán. Három malomkőpáros, hagyományos holland típusú szélmalomként üzemelt. Fala belül vályog, kívül téglá volt. Füzes- és Fehértó puszták egyik fontos gazdasági, társasági és közéleti színtere lett. A mai napig számon tartják, mint térképészeti magaslati pontot. Mivel a Németh Buhinok egy idő után áttértek a műmalom használatára, így 1937-ben eladták a még szélmolnárkodó Mészáros családnak az épületet. 1945 után több család birtokában is volt. Országosan védett népi műemlék. A legutolsó időkben raktárnak használták, vitorlák és tető nélkül.

A szélmalomról a kiskunhalasi Thorma János Múzeumban látható egy makett és egy festmény, amelyeket a Németh Buhin család készített, majd adományozott az intézménynek.

Január második hetében ezt a képet mutatta az összedőlt, műemléki védettségű Németh Buhin szélmalom.

Végső István

*Az összedőlt népi műemlék
(Fotó: Végső István)*

A szélmalom romjai (Fotó: Végső István)

SAJTÓKÖZLEMÉNY

Újabb kulturális értékkel gazdagodott a hajdúk „fővárosa”

Hajdúböszörmény, 2011. augusztus 25.

Az Észak-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. a Versenyképes turisztikai termék- és attrakciófejlesztés támogatási konstrukció keretében 2008 februárjában hirdette meg a Kulturális és örökségturizmus infrastrukturális fejlesztése komponens pályázati kiírását. A pozitív elbírálásának köszönhetően a hajdúböszörményi Keleti Ökorégió Közhasznú Egyesület mintegy 40 millió forintos fejlesztést valósíthatott meg. A fejlesztés eredményeként megvalósulhatott Hajdú-Bihar megye utolsó népi hajdúházának eredeti állapotú helyreállítása és látogathatóvá tétele.

Hajdúböszörmény társadalmi-gazdasági életében egyre növekvő szerepet játszik a turisztikai szektor. Az ágazaton belül elsősorban a gyógyturizmus miatt keresik fel a települést, a város turisztikai fejlesztési irányvonalainak meghatározásakor is erre épített a városvezetés. Ehhez kapcsolódó fontos szakmai prioritás azonban a „hajdú múltra” alapozott kulturális és örökségturizmus, melynek megvalósításához járul hozzá az Egyesület fejlesztése is.

A fejlesztés keretében a Hajdúböszörmény, Hunyadi krt. 2/A szám alatt található műemlék épületegyüttes külső-belső felújítása, átalakítása, valamint egy kiszolgáló épület létesítése révén látogathatóvá tétele valósult meg.

A projekt legfőbb eredménye, hogy a felújításnak köszönhetően az építészeti értékek az utókor számára megőrzésre kerültek, mely hozzájárul a helyi identitás erősítéséhez is.

„Épített örökségeink jelenléte azonban önmagában még nem generál számottevő keresletet. A turisztikai vonzerők csak abban az esetben képesek nagyobb számban turistákat csalogatni a településre, illetve a térségbe, ha azokat turisztikai attrakciókká fejlesztik. A kulturális örökségi helyszíneken a termékfejlesztés kiemelt elemei a rendezvények, amelyek látogatást generálhatnak, hosszabbíthatják a tar-

tózkodási időt, élővé tehetik a turisztikai attrakciót. Turisztikai attrakcióról abban az esetben lehet beszélni, ha az adott vonzerő a különböző fejlesztések eredményeként olyan látványossággá válik, amely egyedülálló, vagy legalábbis ritka terméként tud megjelenni a turisztikai piacon. Előzetes szakértői egyeztetések alapján a magyar népi kultúra tulajdonunkban lévő remekműve magában hordozza ezt a lehetőséget – mondta Feketéné Molnár Erzsébet, az egyesület elnöke.

Az Egyesület célja, hogy az építészeti értéket, mint látnivalót, valamint kulturális programjait bekapcsolja a város és a térség turisztikai vérkeringésébe. Ennek érdekében széles körű partnerséget alakított ki. Partnerei között található a helyi önkormányzat, vállalkozók, kézművesek, civil szervezetek, oktatási intézmények, mely szervezetekkel hatékonyan együttműködve jelentősebb eredmények érhetőek el a turisztikai piacon.

Az együttműködés kölcsönös érdekeken alapul, hiszen a hajdúház növekvő látogatószámának köszönhetően a partnerek is előnyökre tehetnek szert, ha megfelelő módon tudják az ideérkezőket kiszolgálni, más turisztikai terméket is tudnak számukra prezentálni. A látogatók költségeikkel tovaryúruzó hatást fejtenek ki, hiszen a műemlék megtekintése mellett igénybe veszik a szállás- és vendéglátóhelyek, valamint egyéb vállalkozások szolgáltatásait is, erősítve ezzel a helyi gazdaságot.

Név: Keleti Ökorégió Közhasznú Egyesület
Cím: 4220 Hajdúböszörmény, Munkácsy u. 6.
Tel: 06-(52)-229-360
Fax: 06-(52)-561-162
E-mail: keletioke regio@gmail.com
Web: www.keletioke regio.hu

Részlet a museum.hu szakmai hírleveléből

2011.09.09.

NEFMI Közgyűjteményi Főosztály

Tájékoztatás a muzeális intézményekben őrzött kulturális javak nyilvántartási eszközeinek igényléséről.

Mostantól a Magyar Nemzeti Múzeumtól kell igényelni a naplókat, leltárkönyveket.

A muzeális intézmények nyilvántartási szabályzatáról szóló 20/2002. (X. 4.) NKÖM rendelet 30. pontja értelmében a gyarapodási naplót, a szakleltárkönyveket, a duplumnaplót, valamint az auditált számítógépes nyilvántartásból kinyomtatott nyilvántartási eszközöket időálló, savmentes, az ISO 9706 szabványnak megfelelő papíron, számozott, fűzött vagy egybekötött lapokból kell készíteni, illetve előállítani. Az előírásoknak megfelelő nyilvántartási eszközök mostantól a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Muzeológiai Módszertani és Információs Központjától igényelhetők, a naplók és leltárkönyvek 12 000 Ft/db egységáron.

Az igénylést az intézmény vezetője vagy fenntartója a mellékelt megrendelőlapra juttathatja el a Magyar Nemzeti Múzeumba, a vételárat a MNM által elküldött csekken kell kiegyenlíteni, az összeg beérkezése után az intézmények hivatalos számlát kapnak.

A megrendelőlaphoz csatolni kell költségvetési szervek esetén a muzeális intézmény alapító okiratának, továbbá szervezeti és működési szabályzata gyűjteményekre vonatkozó oldalainak másolatát; közérdekű muzeális kiállítóhely esetén ezeken felül a fenti rendelet 22. § (1) bekezdésében meghatározottak szerint a muzeológussal kötött megbízás és a muzeológus végzettségét igazoló oklevél másolatát.

További információ:

Sz. Fejes Ildikó

(Magyar Nemzeti Múzeum OMMIK): 327-7748, fejes.ildiko@hnm.hu

Varga Noémi

(NEFMI Közgyűjteményi Főosztály): 795-4541, noemi.varga@nefmi.gov.h

Magyar Múzeumok Online

A Magyar Múzeumok Online különös gondot fordít arra, hogy rovataiban a vidéki és fővárosi, a kisebb és nagyobb múzeumok egyenlő eséllyel szerepeljenek, sőt témái közül a tájházak se hiányozzanak. A szerkesztőség várja azokat az írásokat, amelyek a gyűjtemények becses darabjait, a hozzájuk fűződő történeteket mesélik el, vagy a tájházakban meghirdetett eseményekről, múzeumpedagógiai kezdeményezésekről szólnak. A honlap számára a tájházak létrejötte, a mögöttük álló civil szerveződés vagy egy-egy tárgy restaurálásnak folyamata, a gyűjtemény kezelése is érdekes téma lehet.

Bővebb információ:

Berényi Marianna, berenyi.mariann@gmail.com

www.magyarmuzeumok.hu

 MAGYAR MÚZEUMOK
A PÁLSÉVY LÁRSÁG - MAGYAR MÚZEUM EGYESÜLET ONLINE MAGAZINJA

2011. október 11. kedő

KIÁLLÍTÁS TÉMA TÁRGY LÁTOGATÓ **MŰHELY** ENGLISH

Amikor az angyalok a helyükre kerülnek

Válogatás a Magyar Múzeumok archívumából

Mikor a céhlegények hazatértek vándorútjukról, céhük szimbólumával ellátott szállásjelvény jelölte az épületet, ahol munkába állásukig megszállhattak. Egy hányattot sorsú szállásjelvény története most szerencsés fordulatot vett a Kiscelli Múzeumban.

Jeges András 2009-03-09 19:42

Nyomtató: Cikk küldése e-mail:

A 140 cm hosszú és 80 cm magas mütárgy kovácsoltvas vazen sárgaréz levéldíszek, szőlőfürtök, akantuszdomborítások, valamint horganyöntések - a korona és a koronát tartó angyalok - alkotnak lendületes ívet. A vázszerkezetet acélból kovácsolták, az akantuszleveleket, csigedíszeket sárgarézből domborították, trébelték. A szállásjelvény középpontjában álló magyar címert szintén sárgaréz lemezből domborították, külön darabokból, majd lágyforrasztással élben tették az alaphoz. A szőlőlevelek erezte domborított, a szőlőfürtök szemenként készültek, mintha több díszkárpitos szeg egy hosszú szárra lenne darabonként ("szemenként") felforrasztva, így alakítva ki a szőlőfürtöt. A koronát horganyöntésekből, tehát darabokból forrasztották össze, a kereszt helyén látható felfüggesztési karika pedig kovácsoltvasból készült. Szokatlan a két angyal kialakítása: egyszerűen tömör horganyból öntötték, és emiatt a tárgy meglehetősen súlyos lett.

Pályázat!

Az Új Széchenyi Terv, Tudomány-Innováció Program keretében, „Építő közösségek” 3. ütem, A) Közművelődési intézmények a kreatív iparral kapcsolatos alapkoncepciók fejlesztését elősegítő új tanulási formák szolgáltatásban címen pályázatot tett közzé TÁMOP-3.2.3/A-11/1 kódszámon tájházak és emlékházak fejlesztését szolgálva.

Szívből örülnénk, ha minél nagyobb arányban lennének képviselve tájházaink a nyertes pályázatok sorában.

A pályázati kiírás az alábbi linken érhető el:
<http://ujszechenyiterv.gov.hu/doc/2642>

A pályázatokat 2011. november 14. és 2012. január 13. között lehet benyújtani.

A pályázatra jogosult tájházak listája megtalálható: a **Nemzeti Erőforrás Minisztérium honlapján**, a **Dokumentumok menüpontban**, beírva a keresőben működési engedéllyel rendelkező tájházak.

Helyreigazítás

A 2011. 2. számban a „Tájházi Hírlevél 2011 Szinopszis” címen megjelent írás végén (4. oldal) Szablyár Péter neve helyett Dr. Bereczki Ibolyáé tévesen jelent meg. Ezúton is elnézést kér a szerzőtől:

Kapitány Orsolya
szerkesztő

Tartalom

Hegedűsné Majnár Márta: A népi örökségről egy főúri kastélyban	
IX. Országos Tájháztalálkozó	3
Az év tájháza	8
Nyüzsgés egy régi udvarban. Balatonkenesei Tájház	9
Fűrészfogak térben és időben. A Fertőszéplaki Tájház	13
Fennkamra és titoklyuk. Tájház Gyomaendrődön	17
Néhány ok, amiért érdemes Gyömrőre menni. Kossuth hangja és a helyi tradíció	21
Sebestyén Gyula Emlékérem	25
„Ha kérdez a jövő, a múlt, a jelen válaszoljon”	26
Budai Kinga	27
Szonda István: Tájháztalálkozó Csökmön	29
Danter Izabella: Hagyományok és értékek IX.	32
Bereczki Ibolya: A Szalacsi Tájház megnyitójára	35
Bakóné Poór Gabriella: A Hosszúhetényi Tájház újra nyitotta kapuit	38
Bereczki Ibolya: A Vajdasági magyar tájházak múltja, jelene és jövője	40
Heller Anna: Himesháza, Heimatmuseum	43
Végső István: Összedőlt a Németh Buhin szélmalom	45
Sajtóközlemény	47
Részlet a museum.hu szakmai hírleveléből	49
Magyar Múzeumok Online	50
Pályázat	51
Helyreigazítás	51